

DAG VRIEND!

Stine Jensen

Dag vriend!

Intiem kapitaal in tijden van Facebook,
GeenStijl en WikiLeaks

Lemniscaat

© Vincent Mentzel (gemaakt met iPhone/Hipstmatic)

Voor mijn echte vrienden

De uitgever heeft rechthebbenden voor zover bekend verzocht om toestemming voor publicatie. Wie desondanks meent rechten te kunnen doen gelden betreffende beelden in dit boek, wordt verzocht contact op te nemen met de uitgever.

Copyright © Stine Jensen, 2012

Vormgeving omslag en binnenwerk: Marc Suvaal

Copyright © omslagfoto: Vincent Mentzel (foto gemaakt met iPhone/Hipstmatic)

Nederlandse rechten: Lemniscaat b.v., Rotterdam, 2012

ISBN 978 90 477 0457 7

NUR 730

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Druk en bindwerk: Wilco, Amersfoort

Dit boek is gedrukt op milieuvriendelijk, chloorvrij gebleekt en verouderingsbestendig papier en geproduceerd in de Benelux waardoor onnodig en milieuverontreinigend transport is vermeden.

Lemniscaat is een uitgeverij van kwaliteitsboeken op het gebied van filosofie, mens en maatschappij, psychologie, opvoeding, literaire fictie en non-fictie. U kunt zich kosteloos aanmelden voor onze digitale nieuwsbrief – met speciale aanbiedingen – via www.lemniscaat.nl.

www.stinejensen.nl

www.lemniscaat.nl

INHOUD

Voorwoord: De grote schoonmaak Een kentering in Facebookland	11
<i>Intermezzo: De groepsvriendschap</i>	17
Hoofdstuk 1: Ik-RIP De jacht op intiem kapitaal	21
<i>Intermezzo: De vrouwenvriendschap</i>	31
Hoofdstuk 2: Friend 2.0 Intimiteit en vriendschap op Facebook	35
<i>Intermezzo: De liefdesvriendschap</i>	71
Hoofdstuk 3: ‘Rutger, dag vriend!’ De journalistieke jacht op intiem kapitaal	75
<i>Intermezzo: De rivalenvriendschap</i>	113
Hoofdstuk 4: Mijn vriend Mark Rutte De intieme overheid	117
<i>Intermezzo: De werkvriendschap</i>	137
Hoofdstuk 5: Friend, arkadaş, قاي دص Het privédomein	141

Intermezzo: De mannenvriendschap 155

Nawoord: IkiLeaks

Schipperen tussen anonieme en transparante vrijheid 159

To do list 171

Literatuur 173

Verantwoording 175

Vriendschap is een sublieme vorm van kwade trouw.

– Jacques Brel

Intimiteit, intimidatie

Intimitutifrutikutimuti, 'k weet niet wat het is

Intimiteit en initiatie

Amai, amai, ik zweet het uit als zij d'r is

– Raymond van het Groenewoud

VOORWOORD

De grote schoonmaak

Een kentering in Facebookland

Het was voorpaginanieuws van *Het Parool* op 9 april 2011: Joost Zwagerman en Ronald Giphart zouden zijn afgekickt van hun Facebookverslaving. ‘Ja, ik voel me wel een beetje bevrijd. Facebook is een vrolijke, fluwelen gevangenis. Maar het kan een last zijn’, aldus Zwagerman. De last zat hem vooral in het tijdverslindende aspect: hij werd met name ’s avonds verleid om nog even online gesprekjes te voeren. Giphart had al eerder de Facebookstekker eruit getrokken. Het verleidde hem tot ‘te veel onbenulligheid’. Hij vergeleek het met cocaïne: ‘Leuk en geweldig en fantastisch en opwindend. Maar: een vlucht uit de realiteit. Het levert niks op.’ Hij beschrijft hoe hij een soort jojo-gedrag ging vertonen: nu eens sloot hij de boel af, dan weer gingen de sluisen wagenwijd open met opnieuw driehonderd vrienden erbij, aldus Giphart. ‘Maar wat betekent het nu allemaal?’

In april 2011, toen mijn essay *Echte vrienden* verscheen ter gelegenheid van de Maand van de Filosofie, tekende zich de kentering af in Facebookland. Er klonken steeds meer kritische geluiden over Facebook.

De ene stroom artikelen en tv-uitzendingen ging in op privacy-kwesties. Uit een alarmerende uitzending van *Reporter* bleek dat Facebook ook van niet-Facebookgebruikers op eenvoudige wijze informatie verzamelt over zijn of haar surfgedrag. Wie een pagina bezoekt waarop het Facebook-logo staat, komt in de databank terecht. Zo’n logo is op allerlei pagina’s aanwezig: als je een krant leest, iets wilt kopen of op YouTube rondsnuffelt.

De andere stroom artikelen en tv-uitzendingen kwam van individuele gebruikers die langzamerhand uitgeput en uitgespeeld raak-

ten, of ernstige verslavingsverschijnselen vertoonden: slechte concentratie, trillen enzovoort. Arie Boomsma leidde een talkshow over de problematische kanten ervan, met een psycholoog en een ‘verslaafde’ aan tafel. Veertig dagen zonder Facebook en Twitter, het is moeilijker dan je denkt. Veertig dagen zonder Internet? Veel lastiger dan veertig dagen zonder seks!

En dan was er een groep schrijvers, onder wie Zwagerman, Giphart en ikzelf, die verkondigden (tijdelijk) te stoppen met Facebook om een aantal redenen: verspilling van tijd en energie, door alle afleiding niet meer aan werken toekomen, concentratieproblemen enzovoort. Echte rust kwam er niet voor in de plaats: Zwagerman moest ineens aan de pers uitleggen waarom hij afwezig was in de social media. Iets soortgelijks overkwam ook Paul de Leeuw toen hij stopte met Twitter en Hyves. Hij stopte omdat hij te veel anonieme verwensingen zou krijgen, onder andere van een twaalfjarige die hem uitschold voor ‘kankerhomo’.

Volgens *Volkskrant*-columniste Aaf Brandt Corstius was dit publiekelijke verlaten van Facebook of Twitter door een aantal schrijvers enigszins hooghartig. Het merendeel van de Nederlandse bevolking had er alleen maar plezier van, toch? Tja, daar zat ook wel weer wat in. ‘Zwagerman stopt met Facebook’ als voorpagina-nieuws, dat werkte aardig op mijn lachspieren, moet ik bekennen. Alsof het wereldnieuws was. Maar zelf had Zwagerman hier overigens niet om gevraagd: het waren de media die het interessant vonden. Anderzijds wimpelde Brandt Corstius wat mij betreft de privacy-problemen wel erg onnozel terzijde. Had zij niet meegekregen dat er enkele Turkse activisten via hun Facebook-account waren getraceerd en opgepakt? Of dat Facebook zonder onze toestemming informatie aan derden doorverkoopt?

Het debat laaide in alle hevigheid op in oktober 2011, toen Facebook de lay-out veranderde. Er werd nu een tijdlijn zichtbaar, waardoor alle zaken waarvan je dacht dat ze verdwenen waren omdat je ze eraf had gehaald, plots weer opdoken. De nieuwe lay-out bracht met zich mee dat je kon zien wat anderen aan het doen waren terwijl jij online was.

Ook gonsde er concurrentie voor Facebook rond, een nieuw netwerk. Zoals eerder Hyves en MySpace al waren ingezakt, zo werd er gespeculeerd over de houdbaarheid van Facebook. Raymond Spanjar, de oprichter van Hyves, kwam in april 2011 met zijn autobiografische ondernemersboek *Van 3 naar 10.000.000 vrienden*. Daarin schreef hij dat Facebook langzaam maar zeker Hyves naar de marge zou duwen, maar die stelling leek bij verschijning van het boek al aan een update toe. De digitale wereld experimenteerde inmiddels met Google+. Dat sociale netwerk werkt met cirkels waarbij je steeds moet bepalen waar je iemand in wilt zetten: vriend, kennis of collega? Niet iedereen leest dus alles mee. Dodelijk vermoeiend, constateerden sommige gebruikers, en misschien zelfs uit de tijd. ‘Google+ maakt online babbelen weer lekker intiem. Maar dan moet je wel eerst vijftig keer de vraag stellen: wat betekent deze persoon eigenlijk voor me?’ aldus internetjournalist Ernst-Jan Pfauth in *nrc.next* over het nieuwe fenomeen.

Eerlijk gezegd was ik te uitgeput om kennis te maken met Google+ en ik constateerde dat geen van mijn vrienden de overstap maakte. Iedereen bleef rondhangen op Facebook. Ik ging er even af, keerde weer terug, maar gooide alle bedrijven, mensen die ik nog nooit ontmoet had, schrijvers die te irritant waren omdat ze alleen maar aan zelfpromotie deden en fictieve figuren die niet eens bestonden eruit. Na een grote schoonmaak, het zogenaamde ‘ontvrienden’, hield ik 150 Facebookvrienden over – precies het gemiddelde aantal *weak ties*, zwakke sociale verbanden, dat een mens schijnt te kunnen behapstukken. De nieuwe netwerken ten spijt, staat de grote aantrekkingskracht van Facebook nog steeds overeind.

Mijn essay *Echte vrienden* leverde intussen veel reacties op. Vijfenzestigplussers waren verbijsterd dat ‘de jongeren’ zoveel informatie online deelden met elkaar – hadden zij dan nooit van de Tweede Wereldoorlog gehoord waarin persoonsinformatie werd misbruikt om groepen apart te zetten? Ouders bekenden dat zij op de social media zaten om ‘contact met hun kinderen te houden’, of minder vriendelijk uitgedrukt: als een vorm van *parental watching*. Er waren talloze debatten in het land over de voors en tegens van social

media. Maakt het mensen retorisch scherper of juist slordiger? Kunnen theologen – mensen van het woord – niet op slimme wijze gebruik maken van social media om ziertjes te winnen of hulp te bieden? De eerste ‘Twitterdominee’ meldde zich, en het online-biechten was een feit.

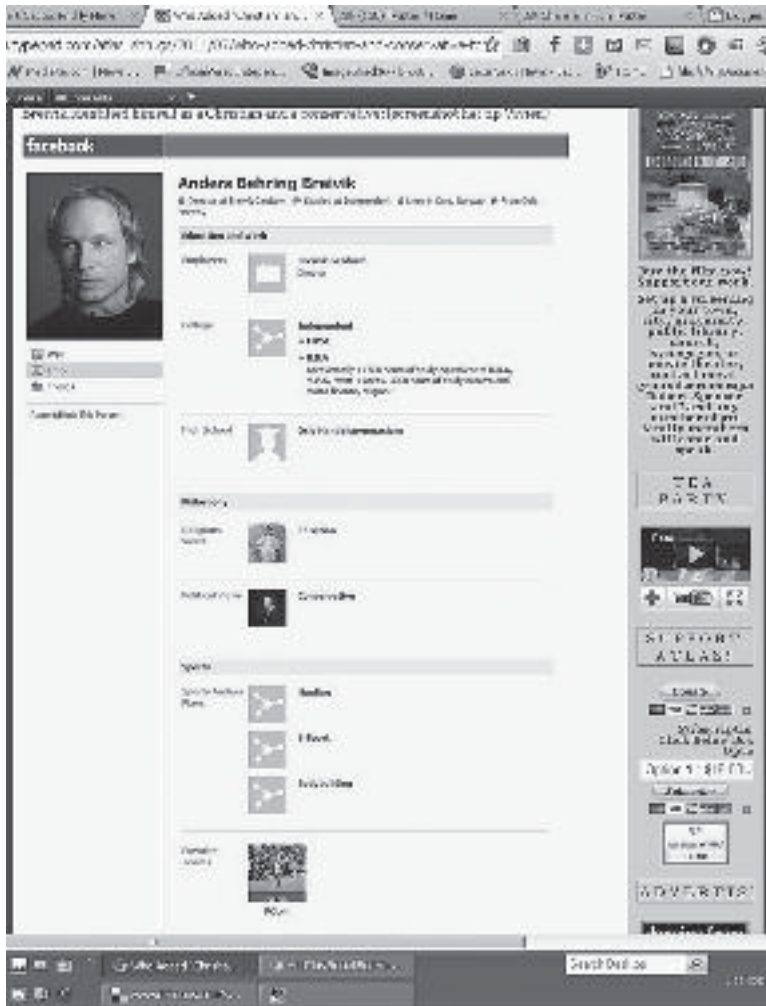
Het sociale netwerk kreeg in de lente van 2011 ook een politieke dimensie: de Arabische revolutie werd een ‘Facebookrevolutie’ genoemd. Via social media werden mensen razendsnel bijeen geroepen en kon men elkaar waarschuwen over plekken waar de politie zich ophield. De nachtzijde van het revolutionaire netwerken openbaarde zich in Groot-Brittannië met de ‘Twitterrellen’, waarbij diezelfde media plunderacties vergemakkelijkten.

In Noorwegen brak men zich het hoofd over Anders Breivik, de man die 77 mensen doodde – acht in Oslo en 69 op het eiland Utøya – en een actief Facebookgebruiker bleek te zijn. Hoe zag zijn netwerk eruit? Wie was er digitaal bevriend met hem, en wat waren de implicaties van een dergelijke band?

Over vriendschap in tijden van social media zijn we nog lang niet uitgedacht. Het thema van de Boekenweek 2012 is niet voor niets ‘Vriendschap en andere ongemakken’. Vriendschap als *ongemak*? Dat is geestig en ook treffend geformuleerd. Want hoe gemakkelijk is vriendschap eigenlijk? Gaat het wel vanzelf?

‘Dag vriend!’ kan zowel een welkomstgroet als een afscheidsgroet betekenen. *Van Dale* mocht het afgelopen jaar de term ‘ontvrienden’ verwelkomen, waarmee bedoeld wordt op het instant verwijderen van iemand uit je digitale vriendenkring met een druk op de knop van je computer: ‘Dag vriend!’ En het zijn ook de woorden waarmee de minister-president en ‘allemandsvriend’ Mark Rutte de intimidatiemedië – die hem belagen met persoonlijke vragen – olijk begroet.

Dag vriend! is een nieuwe, uitgebreide en volledig herziene boekeditie van mijn eerdere essay voor de Maand van de Filosofie. In dit boek onderzoek ik verschillende soorten vriendschap van vroeger en nu. Vriendschap is natuurlijk een thema van alle tijden en alle mensen, zoals blijkt uit de intermezzo’s die ik heb toegevoegd over

respectievelijk groepsvriendschap, vrouwenvriendschap, liefdesvriendschap, rivalenvriendschap, werkvriendschap en mannenvriendschap.

In de vijf hoofdstukken van dit boek, waarvan het laatste geheel nieuw is, stel ik de relatie tussen *real life*-vrienden en *online*-vrienden

aan de orde. Versterken ze elkaar? Helpen social media ons om meer vrienden te maken of verrijken we slechts ons netwerk van oppervlakkige kennissen? Wat is eigenlijk de essentie van vriendschap, en welke rol spelen vertrouwen en intimiteit hierin? En welke (on)gemakken leveren dergelijke nieuwe vriendschappen op? Ik pleit uiteindelijk voor het zorgvuldiger regisseren van wat ik 'intiem kapitaal' noem, en voor een rijker vriendschapsjargon in tijden van Facebook, Twitter en WikiLeaks.

INTERMEZZO

De groepsvriendschap

We waren lid van dezelfde kleine alternatieve studentenvereniging in Groningen. Ons eetclubje bleek zo gezellig dat we er ook na de introductietijd nog mee doorgingen. We noemden onszelf Pronto en onder die naam gingen we ook na de studietijd door met elkaar in groepsverband zien. Ieder van ons had een vaste rol in de groep: de milieu-freak, de organisator, de helper, de entertainer, de piekeraar enzovoort. We zien elkaar nog steeds en de rollen zijn min of meer gelijk gebleven.

We bestaan uit zeven mensen, twee mannen en vijf vrouwen. Zeven: dat is precies het aantal dat door psychologen genoemd wordt als het gaat om de mogelijkheden om een groep te vormen. Wordt het aantal groter, dan krijg je binnen een groep groepsvorming, kleine coalities en samenzweringen. Dat we met zeven zijn wil niet zeggen dat de club – die nu al meer dan twintig jaar bestaat – niet zo z'n inzinkingen en ervaringen heeft gekend. Over allerlei zaken is ooit hevig gedebatteerd, en vooral over de vraag of het de bedoeling was dat partners erbij waren, en of de aanwezigheid van kinderen op prijs werd gesteld.

Ik weet niet zeker of de mens uit zichzelf snakt naar een groepsvriendschap, of dat het vooral een romantisch ideaal is dat ons vanuit de cultuur wordt opgelegd. Zelf herinner ik mij dat mijn verlangen om deel uit te maken van een groepsvriendschap vooral ontstond na het lezen van de serie *De Vijf* van Enid Blyton, alsof een leven zonder groepje niet compleet was. Schrijvers, kunstenaars en televisiemakers zijn dol op groepsvriendschappen omdat die zoveel mogelijkheden scheppen: onderlinge relaties, jaloezie, geheimen enzovoort.

Het opgroeien en de vriendengroep die daarin een vormende rol speelt, is uitstekend een mooi thema voor literatuur: denk bijvoorbeeld aan *The Group* van Mary McCarthy of *Bij nader inzien* van J.J. Voskuil.

De keuze voor bepaalde vrienden kan zelfs beslissend zijn voor je lot. In *Bad Influence* (2004) van William Suthcliffe ontspoord een jongen volledig door met het verkeerde vriendengroepje te verkeren. Dit thema is ook terug te vinden in *Wij* van Elvis Peters (waarin zelfs het vriendengroepspectief wordt gekozen in de vorm van een 'wij'-verteller) en in *The Secret History* van Donna Tartt.

De tv-serie *Sex & The City* leverde in de jaren negentig hét prototype van een vrouwengroepsvriendschap: vier vriendinnen die gezamenlijk eten, winkelen en over seks en relaties praten. Oscar Wilde zei het al: 'Life imitates art' (of 'Life imitates television', in dit geval). Vrouwen vergeleken zichzelf met een dergelijke club of gingen er actief naar op zoek door een annonce te plaatsen: 'Gezocht: *Sex & The City*-vriendinnenclub.'

Bron: www.otherwomenlivingsmart.com

Voor de gemengde vriendenclub was daar de sitcom *Friends*, en voor de mannengroepsvriendschap (drinken, voetbal & grappen maken) hadden we in Nederland bijvoorbeeld de voetbalcomedy *All Stars* en de mannensoap *Geen Probleem!*.

Mijn favoriete groepsvriendschap is de intellectuele groepsvriendschap. Denk aan de beroemde Bloomsbury Group. Dat was een groep bevriende schrijvers, kunstenaars en intellectuelen in de eerste helft van de vorige eeuw die elkaar regelmatig troffen in salons en cafés en

met elkaar spraken over allerlei ontwikkelingen in de samenleving. Er kwamen romances uit voort, boeken en broeierige briefwisselingen.

Onze studentengroep Pronto is een stuk rustiger. De intensiteit van de beginfase van de groepsvriendschap – ooit zelfs een substituut voor de gezinsloze start als student – is allang weg. Nu zorgen onze drukke gezins- en werklevens ervoor dat de grootste uitdaging voor de vriendschap het vinden van een gemeenschappelijke datum is waarop iedereen kan. De digitale datumprikker moet dan uitkomst bieden. De organisator in ons midden neemt daartoe het initiatief, de milieufreak bekommert zich erom of de locatie met het openbaar vervoer te bereiken valt, en de piekeraar (ondergetekende) vraagt zich af of we de groepsvriendschap voortaan niet beter kunnen uitbesteden aan een Facebook-groep, maar zij gaat als romanticus toch voor de gouden groepsvriendschap. Waar het gouden huwelijk tegenwoordig door vrijwel niemand meer gehaald wordt, daar maakt de groepsvriendschap tenminste nog een kans op het vijftigjarig jubileum.

Pronto, 1992. V.l.n.r.: Annegien, Stine, Leo, Margreet, Geraldine en Monique. Quinten neemt de foto.

HOOFDSTUK I

Ik-RIP

De jacht op intiem kapitaal

Toen een goede vriend van mij een jaar geleden overleed, bleef zijn Facebookaccount nog maanden daarna in de lucht. Vrolijke foto's van hem stonden erop. Ook zag ik hem nog steeds op LinkedIn bij mijn contacten staan: 'Interested in work opportunities.' Dat voelde vreemd. Alsof ik hem, door een berichtje te sturen, misschien weer tot leven zou kunnen wekken.

Zo wil ik het dus niet. Als ik dood ben wil ik best digitaal voortleven, maar dan op een aparte pagina. Onlangs heb ik daarom online een Ik-RIP afgesloten. www.ik-RIP.nl (*Resquiam in pace, rest in peace*) is een site waarop je kunt vastleggen wat er met je online-identiteiten gebeurt na je dood. Hyves, Facebook, LinkedIn, My Space enzovoort: als je niets onderneemt, blijven je online-profielen bestaan. Ik neem de touwtjes in handen: Ik-RIP is een soort digitale uitvaartverzekering. Ik weet hoe ik er online bij zal liggen.

SPREUK: 'So it goes.'

BOODSCHAP VOOR ACHTERBLIJVERS: 'Victoria, lief kleintje, pas goed op jezelf.' **ACHTERGROND:** Rood, mijn lievelingskleur. Men mag **NIET 'KRABBELEN'** op mijn Ik-rip en **GEEN FOTO'S TOEVOEGEN**. Wel muziek. Geen digitale bloemen. Ik heb **ZELF EEN MOOIE FOTO** uitgezocht. Mijn online-accounts worden **PER DIRECT GEBLOKKEERD**. Iedereen die daar naar mij zoekt, wordt **DOORVERWEZEN** naar mijn overlijdenssite op www.Ik-rip.nl. Mijn zus zal deze account beheren.

Dat voelt rustig, zo is het goed. Maar ik heb natuurlijk geen echte garantie. Heeft Facebook niet ergens een kopie van mijn online-fotoalbum opgeslagen? Heeft LinkedIn nog een lijst van mijn voormalige werkgevers? Vooral op het sociale netwerk Facebook heb ik veel informatie gezet: vakantiefoto's, liedjes waar ik naar luister, favoriete tv-programma's, een ergernisje hier en daar over acteerprestaties van filmsterren en gemopper over de politieke ontwikkelingen.

Sinds januari 2007 zit ik op Facebook. Facebook is een wereldwijd vriendennetwerk waar je van alles van jezelf deelt met vrienden: hobby's, foto's, wat je aan het doen bent, relationele status, woonplaats, e-mail, gedachten. Je voegt die vrienden zelf toe of ze voegen jou toe. Meestal ben ik een *late adaptor*, maar nu liep ik ver voor de Nederlandse troepen uit. Nederlandse jongeren (15-35 jaar) zaten nog op Hyves. Ik vond Hyves een beetje kinderachtig. Anders dan Hyves had Facebook een internationaal karakter. Je kon er bovendien ongestoord als 35-plusser vrienden verzamelen zonder dat het leek of je jong probeerde te doen.

Omdat ik nieuwe speeltjes graag voor mezelf houd, nodigde ik geen Nederlandse vrienden uit. Maar toen Facebook de Nederlandse markt veroverde, vermengden de twee werelden zich toch en kwamen tussen mijn buitenlandse vrienden de Nederlandse te staan. Dat voelde wat rommelig, maar het aanmaken van groepen leek mij overdreven.

Ik werd aanvankelijk alleen vrienden met mensen die ik echt kende. Ze hoefden geen 'echte' vrienden te zijn, maar ik vond het wel belangrijk dat ik wist wie ze waren. Ik negeerde dus vriendschapsverzoeken van mensen die ik nooit had ontmoet, evenals het verzoek van mijn bovenbuurman. Ik vond het een raar idee dat de bovenbuurman, die ik in het dagelijks leven slechts mondjesmaat groet, mijn vakantiefoto's zou kunnen bekijken en zou weten wie mijn vrienden zijn.

Op een dag sloten ook mijn werkgevers en 'de vrienden van mijn vrienden' zich aan bij Facebook. Ik accepteerde alle vriendschapsverzoeken van collega's, al had ik wel eens gehoord dat je beter niet je privéleven kon mengen met je werkomgeving. Het was niet fraai

als er foto's opdoken van die ene keer dat je te diep in het glaasje had gekeken. Ook was er een gevalletje bekend van een vrouw die had deelgenomen aan *Miss Wet T-shirt Ibiza 2002* en wier foto nu op de burelen van haar kantoor circuleerde. Maar ik deed niet mee aan *Miss Wet T-shirt*-verkiezingen, en sommigen van mijn werkgevers waren vrienden.

Ergens in die tijd heb ik het laten gaan. Ik begon alle verzoeken tot vriendschap in het wilde weg te honoreren, ook van mensen die ik niet kende. Zelf verzond ik verzoeken naar Woody Allen ('Great movies!'), M.J. Hyland ('A fan of your work!') en Lisbeth Salander ('You're a great fictional character!'). Ze werden gehonoreerd, en dat vond ik leuk. Het begrip 'exclusiviteit' dat ik ooit hoog in het vaandel droeg als het om vriendschap ging ('Jij bent mijn beste vriendinnetje, en die positie is uniek, en ik wil ook jouw beste vriendinnetje zijn') liet ik varen. Dat was beter voor mijn gemoed, want ik constateerde al snel dat de dag nadat Woody en ik bevriend waren geraakt, vierentwintig van mijn vrienden ook bevriend met hem waren geworden, en dat het geen zin had me hierover op te winden.

Facebook was nieuw, leuk en spannend. Ik bracht uren door met de grootst mogelijke onzin. Ik rangschikte de eigenschappen die ik in een vriend het meest waardeer: loyaliteit, vrolijkheid, zelfde hobby's, goed luisteren. Facebook zocht vervolgens via Friendmatcher uit met welke van mijn vrienden ik een goede match had. Met één buitenlandse vriend, iemand die ik in het dagelijks leven vrijwel nooit zag, scoorde ik bijzonder goed: 94 procent gelijkenis. 'Two of a kind, real friends!' Predicaten aan je vrienden toekennen was ook leuk – van het zoetsappige 'Best Smile' tot het geestiger 'Most Likely Person to Change Their Facebook Relation Status for the Drama'. De 'Oscar Wilde Applicator' liet ik elke dag draaien. 'To love one's self is the beginning of a life-long romance.'

Facebook bracht mij iets moois. Ik heb mijn man (en daarmee ook kind) dankzij Facebook. Mijn man en ik hadden al eens zakelijk met elkaar gecorrespondeerd, en via de 'Random Friend Finder' koppelde zijn profiel alle e-mailadressen uit zijn mailbox aan reeds aanwezige Facebookprofielen. Zo raakten wij weer aan de praat.

Wij zijn trouwens met velen, zie de groep ‘I found my husband on Facebook’.

Het mooie en onvoorspelbare kan dus dankzij Facebook gebeuren. Misschien is dat ook de reden waarom de meeste gebruikers op een gegeven moment de verleiding niet kunnen weerstaan om mensen toe te voegen die ze niet kennen. Controle? Dat is voor de saaie mens. Wie altijd controle over zichzelf en anderen wil uitoefenen, verliest een essentie van het leven uit het oog: het toeval, het onverwachte. Je wilt het spontane toch niet uit je leven bannen? Of jezelf de mogelijkheid tot liefde en vriendschap onttogen?

Ik was, kortom, Facebookfan. Razend enthousiast over de mogelijkheid van contact met allerlei mensen over de hele wereld en nieuwsgierig naar de toekomst van het medium.

Na ongeveer een half jaar begon er langzaam iets te knagen. Er klopte er iets niet met de zelfrepresentatie van vrienden op Facebook. Kijk mij nou weer eens lol hebben, grappig doen en gelukkig zijn. En er knaagde iets als het om het delen van informatie ging. Er was een tijd geweest dat ik het onvoorstelbaar had gevonden om mijn vakantiefoto's aan zoveel wildvreemde mensen te laten zien. En om hen in skipak op een Oostenrijkse berg te zien met een duim in de lucht. Maar op dit netwerk ging iedereen lekker los. Ik wist nu van een vage bekende dat ze naar de kapper was geweest, en de foto van ‘the new me’ kwam in één adem binnen met meelevende berichten van Facebookvrienden over de dood van bepaalde bekende mensen. ‘Erg hè?’ ‘Ja, heel erg.’ ‘Ja, ik ben er stil van.’

Waarover niet gesproken kan worden, daarover wordt op Facebook allang niet meer gezwegen. Het is niet per se onplezierig, hooguit wat nieuw en misschien ongemakkelijk om de dood in een statusupdate naast een kappersbericht in de volgende update tegen te komen. Maar ik voorzag gevaren (vooral van commerciële aard, daarover later meer). Ik schreef in 2007 een waarschuwingsartikel in *NRC Handelsblad* met veel uitroeptekens: ‘Wake up!!! We live in McFacebook!!!’ Ik kreeg daarop nul reacties. Nul komma nul. Niet één. Nada. Nop. Wat had ik eigenlijk verwacht? Niemand in Ne-

derland leefde toen nog dagelijks in McFacebook, behalve ik (iedereen zat natuurlijk op dat kinderachtige Hyves). Nu heeft één op de vijf Nederlanders een profiel aangemaakt.

Facebook staat niet alleen als het gaat om het delen van persoonlijke informatie. Er vindt een aardverschuiving plaats als het om de grenzen tussen privé en publiek gaat. In de publieke ruimte – waaronder social media als Facebook en Twitter – bespreken we tegenwoordig allerlei persoonlijke zaken.

Het privédomein bestaat niet meer, of beter gezegd: is overal. Op straat, in de trein, in cafés: ik vang flarden op van wat mensen die avond gaan eten, wie er nog even de kinderen haalt, luister mee als doktersafspraken verzet worden. Tegelijkertijd is ook het publieke of professionele domein niet afgeschermd: ik stuur vanaf mijn werk af en toe tussendoor een persoonlijk sms'je en lees in de trein werk-mail. In de media lopen de domeinen ook door elkaar heen. Ik lees wat er in de vuilnisbak van Alexander Pechtold is aangetroffen (een zwangerschapstest!), plus nog wat andere schandaaltjes over politici. WikiLeaks, een klokkenluidersite, deelt mij ongevraagd allerlei intieme zaken van wereldleiders mee. Kim Jong-il? 'Kwabbighe oude man' die 'nooit helemaal hersteld is van zijn beroerte'.

Thuis, in mijn privédomein, vind ik tot slot een envelop op de deurmat: de overheid wil graag weten welke opvoedingsproblemen ik tegenkom. Of ik even vijftig vragen online wil beantwoorden.

Dit boek gaat over de jacht op en handel in intiem kapitaal. De term 'intiem kapitaal' is van mij en borduurt voort op de terminologie van de Franse socioloog Pierre Bourdieu (1930-2002). De Franse socioloog Pierre Bourdieu onderscheidde in zijn werk aanvankelijk drie soorten 'kapitaal' waarmee men in het politieke, culturele en wetenschappelijke veld macht en invloed kan verwerven: economisch kapitaal (geld en onroerend goed), cultureel kapitaal (kennis, vaardigheden en opleiding) en sociaal kapitaal (netwerk en relaties). (Bourdieu heb ik gelezen, maar wat is het verleidelijk om meteen

naar Wikipedia te surfen, nog zo'n vorm van social media waar ik graag gebruik van maak.)

Bourdieu voegde daar later nog een vierde kapitaal aan toe: symbolisch en linguïstisch kapitaal (eer, prestige, imago). Deze laatste vorm van kapitaal houdt in dat je als mens niet alleen macht of invloed kunt verwerven door materieel bezit, maar ook door de immateriële, symbolische en hiërarchische positie die je inneemt in de maatschappij. Bij Bourdieu draait deze laatste vorm van kapitaal vooral om sociale klasse. Gedragingen behoren er bijvoorbeeld toe: sommigen hebben een manier van spreken die verraadt dat ze bij de hoogopgeleiden horen of willen horen. Wanneer mensen hun kapitaal etaleren, doen zij dat vooral om zich van anderen te onderscheiden.

De eerste twee vormen van kapitaal zijn in waarde gedaald. Het huidige rechtse klimaat (waar ik het mijne van vind, meer hierover op mijn Facebookpagina) kent niet langer vanzelfsprekend waarde toe aan het culturele kapitaal, en het economische kapitaal liep voor velen na de financiële crisis een deuk op. Het sociale kapitaal daarentegen floreert als nooit tevoren. Het draait om je contacten, netwerk en bereik.

Mij gaat het niet om het hebben van die netwerken en contacten, maar om wat we ermee delen. Er ontbreekt nog een vorm van eigentijds kapitaal in de theorie van Bourdieu, die niet als inzet heeft dat je kunt uitdrukken tot welke sociale klasse je wel of juist niet behoort, maar die eerder egaliserend werkt, omdat die kapitaalvorm allerlei grenzen doet vervagen: tussen werk en thuis, tussen binnen en buiten, tussen nationaliteiten, tussen bekend en onbekend, tussen links en rechts, tussen burger en politicus, tussen docent en student, tussen vriend en kennis. Intiem kapitaal noem ik dat.

Onder intiem kapitaal versta ik alles wat betrekking heeft op waardevolle persoonlijke informatie. Intiem kapitaal geeft macht en invloed. Intiem is bijvoorbeeld je relatie, en vrijwel alles wat met het lichaam te maken heeft. Intiem is dat wat normaliter alleen 'echte' vrienden van je weten, wat je maar met een paar mensen deelt. Intiem is ook dat wat niet voor andermans oren of ogen be-